

LUOVA SUUNNITTELU LUO MERKITTÄVÄÄ LISÄARVOA

PÄÄMÄÄRÄKSI KESTÄVÄ RAKENNETTU YMPÄRISTÖ

2017

Arkkitehtuurin, insinöörisuunnittelun, muotoilun ja taiteen näkökulmien vahvistaminen yhdyskunta- ja kaupunkisuunnittelun sekä rakentamisen prosesseissa parantaa elinympäristömme laatua ja palvelukykyä. Eri suunnittelualojen yhteistyön tuloksena voidaan löytää uusia ratkaisuja rakennettuun ympäristöön vaikuttavien muutosilmiöiden tuomiin haasteisiin ja mahdollisuuksiin. Luovan suunnittelun tarjoama potentiaali on hyödynnettävä täysimääräisesti rakentamisessa ja yhdyskuntien kehittämisessä. Alan rohkea uudistaminen kohti kestävästä rakennettua ympäristöä täytyy aloittaa viipymättä.

Arkkitehtuuri ja tekninen insinöörisuunnittelu ovat mukana rakennushankkeissa vaikiintuneesti. Myös muiden luovan suunnittelun osa-alueiden käyttö on lisääntynyt, mutta ne edustavat sekä sisällöllisesti että taloudellisesti varsin marginaalista osaa kokonaisuudesta. Luovien alojen potentiaalia on runsaasti hyödyntämättä, eikä toimialalla ole selvää tahtotilaa tilanteen kohentamiseksi.

Kaunis, kestävä ja tarkoituksenmukainen rakennettu ympäristö syntyy yhteistyöllä

Rakennettu ympäristö näyttäytyy meille jokaiselle erilaisena kokonaisuutena. Elinympäristön fyysisten ominaisuuksien ja ulkoisen ilmeen ohella kokemuksemme vaikuttavat valitseva sosiaalinen ilmapiiri, yleinen tunnelma sekä ympäristön tarjoamat toimintamahdollisuudet. Näillä kaikilla tekijöillä on välitön yhteys ihmisten terveyteen, hyvinvointiin ja onnellisuuteen.

Rakennetun ympäristön laatu määräytyy pitkälti sen perusteella, kuinka hyvin se vastaa käyttäjien tarpeisiin. Koska tarpeiden kirjo on laaja, on myös elinympäristön ominaisuudet otettava huomioon monipuolisesti kokonaisuutta tarkasteltaessa. Arviotaviksi tulevat tällöin muun muassa toiminnallisuus, ekologinen kestävyys, elinkaarikustannukset, estetiikka ja elämyksellisyys. Yhteiskunnan muutokset ja käyttäjien uudet tarpeet edellyttävät jatkuvaa suunnitteluratkaisujen uudistamista ja innovaatioita.

Luovien alojen asiantuntijatyöllä – arkkitehtuurilla, insinöörisuunnittelulla, muotoilulla ja taiteella – voidaan vaikuttaa kaikkiin rakennetun ympäristön laatutekijöihin. Luovalla suunnittelulla on merkittävä vaikutus aina sen palvelukyvystä yksittäisten rakennushankkeiden onnistumiseen. Kaavoituksessa ja hankkeiden alussa tehtävät ratkaisut määrittelevät suurelta osin kohteen rakennettavuuden ja elinkaarikustannukset. Lisäksi koko alan tuottavuutta voidaan parantaa merkittävästi hanketasoa laajemmalla systematisoinnilla sekä palvelumuotoilulla.

Näistä syistä luovan suunnittelun nykytila ja kehitysmahdollisuudet on otettava huomioon rakennetun ympäristön kokonaisarviossa.

Luovan suunnittelun näkökulma on mukana ROTI-arvioinnissa ensimmäistä kertaa ja sen käsitteily poikkeaa muista raportin osa-alueista. Arvioinnin painopiste on ollut siinä, kuinka luovien alojen osaamista on hyödynnetty rakennetussa ympäristössä ja sen elinkaaren aikaisissa prosesseissa. Asiantuntija-arvion kohteena ei siis ole ollut luovan suunnittelun tila sinällään, vaan luovien alojen nykyinen rooli ja siihen keskeisesti vaikuttavat muutospaineet ja -ajurit. Lopuksi on muodostettu visio tulevaisuuden kestävästä rakennetusta ympäristöstä tuottavalle elinkaari prosessille ja listattu tavoitetilan saavuttamiseksi tarvittavia toimenpiteitä.

NYKYTILA

Suunnittelupalveluiden kysyntä monipuolistuu

Rakennetun ympäristön suunnittelu- ja konsultointialan liikevaihto Suomessa on noin 1,6 miljardia vuodessa, josta kotimaisten hankkeiden osuus on noin 1,3 miljardia euroa. Suunnittelualan laskutus on viime vuosina ollut kasvussa. Erityisen nopeaa kasvu on ollut talonrakennuksen asiantuntijapalveluissa, joiden osuus suunnittelutyökannasta on runsas kolmannes. Teollisuus on selvästi suurin suunnittelun asiakasryhmä. Myös kunnat, rakennusyritykset ja valtio käyttävät säännöllisesti suunnittelun asiantuntijapalveluita.

Arkkitehtipalveluiden liikevaihto oli vuonna 2015 yhteensä noin 250 miljoonaa euroa. Valtaosan siitä muodostivat asuin- sekä liike- ja toimistorakennuksiin liittyvät rakennussuunnittelutehtävät. Kaupunkisuunnittelun ja maankäytön suunnittelupalveluiden osuus oli vajaat 10 % kokonaisuudesta. Lukuihin eivät sisälly kuntien omat merkittävät yhdyskuntasuunnittelun panostukset.

Teknisen suunnittelun osuus rakennuskustannuksista on tyypillisesti 4–8 % välillä. Talonrakennuksessa arkkitehtisuunnittelun osuus on keskimää-

rin 2,5 % hankekustannuksista, mikä sisältää myös tila- ja sisustussuunnittelun. Maisema- ja pihasuunnittelun sekä taideteosten kustannuksista rakennushankkeissa ei ole käytettävissä valtakunnallisia kattavia seurantatilastoja, mutta niihin sijoitetut summat lienevät suurimmillaankin 1–2 % hankekustannuksista.

Taidehankintojen osalta monet julkiset raken-
nuttajat soveltavat Prosentti taiteelle -suositusta tai muuta periaatteellista tapaa käyttää osa rakennushankkeen määrärahasta taideteoksiin. Näyttääkin siltä, että niin sanotun prosenttiperaatteen soveltaminen on herättänyt kiinnostuksen taidetta kohtaan ja samalla tietoisuus taiteen hyödyistä rakennushankkeissa on lisääntynyt. Myös aihepiiriin uudet ohjeet, kuten taidetta rakennushankkeessa käsittelevä RT-kortti sekä taideasiantuntijoiden käyttö ovat helpottaneet taideteosten hankintaa. On syytä huomata, että kasvavan tarpeen myötä erityisesti rakennushankkeisiin keskittyneiden taideasiantuntijoiden määrää ja koulutusta täytyy kehittää.

Myös muotoilupalveluiden käyttö on kasvussa kiinteistö- ja rakennusalalla. Niiden avulla voidaan tehostaa tilojen käyttöastetta, luoda uudenlaisia tila- ja palvelukonsepteja sekä tarvittaessa auttaa asiakasta toteuttamaan radikaalejakin toimintatapa- ja palvelu-uudistuksia.

Palvelumuotoilu puolestaan on tuore ja voimakkaasti kasvava suunnittelumenetelmä, joka tuo käyttäjien tarpeet osaksi suunnittelutyötä. Palvelumuotoilua on käytetty jo pitkään teollisuuden tuote- ja ohjelmistokehittämisessä, mutta se sopii hyvin myös työ-, oppimis- ja sote- sekä kaupunkiympäristöjen kehittämiseen.

MUUTOSAJURIT

Megatrendit luovat tarpeita

Yhteiskunnassa vaikuttaa tällä hetkellä samanaikaisesti useita voimakkaita muutosilmiöitä. Kiinteistö- ja rakennusalaan niistä vaikuttavat keskeisesti kaupungistuminen, väestön ikääntyminen, ekologisesti kestävä kehityksen vaatimukset ja niukkenevat

KESTÄVÄ RAKENTAMINEN JA ASUMINEN OTTAVAT HUOMIOON TALOUDELLISET, SOSIAALISET JA YMPÄRISTÖVAIKUTUKSET

Pekka Vuorinen Rakennusteollisuus RT ry 2013

resurssit sekä teknologinen kehitys ja digitalisaatio. Luova suunnittelu tarjoa uusia keinoja, joilla voidaan ratkaista näihin ilmiöihin liittyviä ongelmia ja toisaalta hyödyntää niiden mukaan tuomia mahdollisuuksia.

Tiivistyvässä, ilmastonmuutoksen vaikutuksiin varautuvassa kaupunkiympäristössä yhdyskunta- ja maisemasuunnittelun merkitys korostuvat. **Kaupungistuminen**, siihen liittyvä lisä- ja täydennysrakentaminen sekä asumiskulttuurin muutokset edellyttävät innovatiivisia kaavoituksen ja asuntosuunnittelun ratkaisuja. Sen lisäksi luovat ratkaisut toimivat siltana fyysisen rakennetun ympäristön ja aineettoman kulttuurisen ympäristön välillä. Toimiva, kaunis ja turvallinen rakennettu ympäristö herättää ihmisissä myönteisiä tunteita. Kun rakennetun ympäristön käyttäjiä lisäksi aktivoidaan osallistumaan oman ympäristönsä toteuttamiseen ja ylläpitoon, lisää se asukkaiden yhteisöllisyyttä ja edelleen arvostusta itse ympäristöä kohtaan.

Väestön ikääntyminen ja väestörakenteen muutos haastavat rakennetun ympäristön ja rakennusten suunnittelun. Iän, toimintakyvyn ja erilaisten sairauksien vuoksi vanhusten asumis- ja palvelutarpeet vaihtelevat suuresti, mikä edellyttää jo lähtökohtaisesti monenlaisia asunto- ja palveluratkaisuja. Toimintakyvyn heikkeneminen taas vaatii liikenneinfrastruktuurilta, rakennuksilta ja tiloilta esimerkiksi esteettömyyttä ja turvallisuutta. Tulevaisuuden demografiset muutokset edellyttävät nyt toteutettavilta ratkaisulta muuntojoustavuutta, jotta ne vastaavat myös seuraavien sukupolvien tarpeita.

Rakentamisella ja rakennetun ympäristön käytöllä on huomattavia ympäristövaikutuksia. Se tuottaa 38 % ilmaston lämpenemistä aiheuttavista kasvihuonekaasupäästöistä ja kuluttaa 42 % energian loppukäytöstä. Toimiala on myös suuri neitseellisten raaka-aineiden käyttäjä. **Kestävän rakentamisen** tavoitteena on ottaa kokonaisvaltaisesti huomioon rakentamisen ja rakennuksen ekologiset, taloudelliset ja sosiaaliset näkökohdat sekä tuottaa pitkäikäisiä, materiaali- ja energiatehokkaita rakennuksia ja rakenteita, jotka ovat turvallisia, terveelli-

siä, viihtyisiä, muuntojoustavia, helppohoitoisia ja arvonsa säilyttäviä. Tavoitteiden saavuttamiseksi tarvitaan alan asiantuntijoilta luovia ratkaisuja muun muassa energia- ja materiaalitehokkuuden parantamiseksi sekä kiertotalouden edistämiseksi.

Niukkenevat resurssit kasvattavat tarvetta toimintojen tehostamiseen ja tuottavuuden parantamiseen niin julkisissa kuin yksityissäkin organisaatioissa. Kiristynyt talous ja kulujen leikkaaminen ohjaavat organisaatioita tehostamaan ja monipuolistamaan tilojen käyttöä: luovan suunnittelun asiantuntijoita tarvitaan uusien sote-palvelurakennusten, oppimisympäristöjen sekä monitila- ja mobiilitoimistojen rakentamisessa. Rakentamisen teknologian kehittyminen – esimerkiksi teollinen puurakentaminen – luo aivan uudenlaisia mahdollisuuksia taloudelliseen ja ekologiseen tehokkuuteen.

Uudet digitaaliset ratkaisut ja palvelut mullistavat kiinteistö- ja rakennusalankin jo lähitulevaisuudessa. Muutokset vaikuttavat kaikkiin prosessin tehtäviin aina suunnittelusta käyttöön ja ylläpitoon saakka.

Laaja kokonaisarvio digitaalisten ratkaisujen käytöstä ja kehitysnäkymistä on tehty ROTI-hankkeessa erillisessä Digitaaliset ratkaisut -paneelissa, jonka tulokset on esitetty toisaalla tässä raportissa.

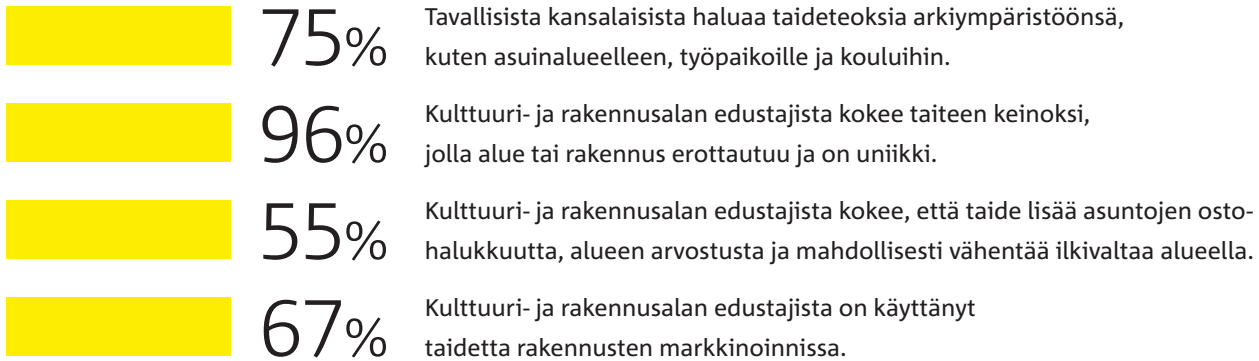
Rakentamisen yhteydessä luovalla suunnittelulla tavoitellaan ja saavutetaan muiden arvojen lisäksi **taloudellista ja sosiaalista lisäarvoa**. Taloudelliset ja sosiaaliset vaikutukset syntyvät usein vasta pitkän ajan kuluessa ja niiden suuruutta on vaikea ennustaa täsmällisesti.

Havaintojen mukaan hyvä suunnittelu esimerkiksi lisää asuntojen ostohalukkuutta, liiketoiminnan tehokkuutta sekä alueiden ja kohteiden arvostusta. Luovan suunnittelun ratkaisut toimivat näin erottautumiskeinona niin rakennusten, alueiden kuin kokonaisten kaupunkienkin välisessä kilpailussa.

Yksi tunnetuimmista kotimaisista alueellisen profiloinnin esimerkeistä lienee Arabianrannan alue, jossa Helsingin kaupunki asetti rakennuttajille jo 2000-luvun alussa velvoitteen käyttää 1–2 % rakennuskustannuksista taiteeseen. Ehdon taustalla oli

TAIDE RAKENNETUSSA YMPÄRISTÖSSÄ

Valtaosa haluaa taidetta sairaaloihin ja hoitolaitoksiin ja on sitä mieltä, että taide parantaa ympäristön viihtyisyyttä ja turvallisuutta. Kaupunkiin haluttaisiin myös asuinalueita ja taloja, joissa on panostettu arkkitehtuuriin ja julkiseen taiteeseen.

Selvästi alle puolet vastaajista olisi halukkaita maksamaan taidetta omasta pussistaan jos olisivat hankkimassa itselleen omistusasuntoa.

Lähteet: Suomen taitelijaseuran teettämä kysely (2016).
Prosentti taiteelle teettämä kysely (2015). n=1495

Keskiarvo
asteikolla
1...5

➤ Täysin samaa mieltä ➤ Jokseenkin samaa mieltä ➤ Ei osaa sanoa ➤ Jokseenkin eri mieltä ➤ Täysin eri mieltä

VISIO

Tulevaisuuden hankkeissa moniammatilliset tiimit luovat toimivaa ja elämyksellistä rakennettua ympäristöä. Kokonaisvaltaiset ratkaisut tuottavat käyttäjilleen sosiaalista, taloudellista ja kulttuurista lisäarvoa.

Ratkaisut syntyvät käyttäjälähtöisesti, mutta niissä huomioidaan samalla elintapojen, arvojen ja kulttuurin muutokset kehittämällä innovatiivisia uusia ratkaisuja.

Käyttäjälähtöisyyden myötä osallistaminen, palvelumuotoilu, konseptointi ja tulevaisuudentutkimus ovat tulleet rakennusalalle jäädäkseen. Alalle on syntynyt uusia tila- ja palvelumalleja, jotka perustuvat kierto- ja jakamistalouteen sekä hyödyntävät digitaalisia ratkaisuja.

ROTI 2017 ARTS-paneeli

alueen historiallisesti merkittävien kerrostumien korostaminen, mikä ilmenee selvästi jo asemakaavasta. Arabianrannassa taideteokset on toteutettu kohteisiin jo rakennusvaiheessa yhteistyössä arkkitehdin, rakennuttajan, taideasiantuntijan ja muiden suunnittelijoiden kanssa.

Vastaavia hankkeita on sittemmin toteutettu useissa kaupungeissa eri puolilla Suomea. Esimerkiksi Jyväskylässä rakennusliikkeet ovat sopineet kaupungin kanssa, että 1 % tonttien myyntihinnasta, maankäyttömaksuista ja kiinteistöjen rakennuskustannuksista käytetään taiteeseen ja kulttuuritahtumiin Kankaan alueella. Sipoossa Nikkilän taideohjelma on hyvä esimerkki alueellisesta mallista, joka on laadittu yhteistyössä kunnan eri yksiköiden ja asukkaiden kanssa. Sipoossa ohjelma rahoitetaan kerrosalaneliömaksuilla.

Sosiaaliset hyödyt ovat parhaimmillaan silloin, kun luova suunnittelu luo kohteelle omaleimaisen identiteetin ja kannustaa vuorovaikutuksen syntymiseen kaikkien käyttäjien kesken. Esimerkiksi Tampereen Vuoreksessa taidehanke ulottuu myös kulttuuritoiminnan järjestämiseen uudessa kaupunginosassa, jonne on perustettu asukkaista koostuva kulttuurityöryhmä. Monikulttuuristumisen haasteisiin voidaan osin vastata juuri tällaisilla kulttuurien positiivista kohtaamista ja akkulturaatiota vahvistavilla rakennetun ympäristön suunnitteluratkaisuilla. Kuntien tulisikin ottaa taide nykyistä paremmin huomioon jo kaavoituksessa sekä ohjeistaa kaavamääräysten soveltamiseen luovan suunnittelun osalta.

Hyvät ratkaisut tuovat käyttäjille toiminnallista lisäarvoa koko elinkaaren ajan, jolloin taloudelliset hyödyt voivat kasvaa hyvin suuriksi. Esimerkiksi Tulevaisuuden sairaala 2030 -hankkeessa on arvioitu, että uusilla taloteknisillä ja tehokkailla tilaratkaisuilla voidaan alentaa rakennettavan sairaalan ylläpito-kustannuksia jopa 40–50 % ja tehostaa sairaalan suoritekohtaista tehokkuutta 10–15 %. Hyvän suunnittelun avulla saavutetaan näin 5,6 miljardin euron säästöpotentiaali 30 vuoden aikana.

HAASTEET JA MAHDOLLISUUDET

Maankäytön suunnittelu tehtävä dynaamisemmaksi

Yhdyskuntasuunnittelun rooli on keskeinen rakennetun ympäristön luomisessa. Luova suunnittelu puolestaan on elimellinen osa maankäytön suunnittelua, joka on pitkän ajan kuluessa kehittynyt ylhäältä johdetusta rationaalisesta katujen ja kunnallistekniikan sijoittelusta laajaksi, monia eri tarpeita yhteen sovittavaksi kokonaisuudeksi. Nykyaikaisessa yhteiskunnassa tarvitaan ja laaditaan paljon erilaisia kaavoja ja muita maankäyttöön liittyviä ohjaus- ja kehittämistyökaluja.

Suomen maankäytön suunnittelua koskevaan lainsäädäntöön on jo vuodesta 1990 lähtien sisällytetty velvoite edistää ekologisesti, taloudellisesti, sosiaalisesti ja kulttuurisesti kestävästä kehityksestä. Lisäksi pyrkimyksenä on ollut edistää vuorovaikutteista suunnittelua sekä kansalaisten ja muiden intressitahojen kuulemista maankäyttöä koskevissa asioissa.

Käytännössä ongelmaksi on koettu kaavoitusprosessin hitaus, kaavamääräysten tuomat rajoitukset ja vaatimukset sekä valitusten hankkeille aiheuttamat viipeet. Kaavoituksen toimivuudessa on lisäksi suuria alueellisia eroja. Rakentamiseen liittyvien määräysten koetaan muutoinkin muuttuvan hitaasti ja uusiin elementteihin suhtaudutaan varovaisesti, mikä osaltaan hidastaa luovan suunnittelun potentiaalinen käyttöönotto ja rakennetun ympäristön uusiutumista.

Ratkaisuiksi on ehdotettu mahdollistamaan kaavoitukseen siirtymistä, mikä luo kaikille kaavatasoille tuntuvia uudistamispaineita. Muun muassa yleiskaavoja tulisi uudistaa niin, että pysyisivät paremmin ajan tasalla ja toimisivat edellytyksiä luovina strategisina linjauksina.

Toisaalta kaavoitusta voitaisiin nopeuttaa ja monimuotoistaa kehittämällä kumppanuuskaavoitusta nykyistä pidemmälle. Luomalla näin toimintaedellytyksiä yksityiselle aluekehittämiselle voitaisiin kaa-

voitusprosessin asiantuntijapohjaa laajentaa sekä tuoda alueiden suunnitteluun ja rakentamiseen uutta innovatiivisuutta, taloudellista osaamista ja rahoitusratkaisuja.

Yhdyskunta- ja kaupunkisuunnittelun ketteryyttä voidaan lisätä myös lainsäädäntöä kehittämällä. Eriyttämällä maankäyttö- ja rakennuslain osiot toisistaan, voitaisiin säännöksiä viedä nykyistä paremmin kohti kokonaisvaltaista aluesuunnittelua, joka ottaa huomioon myös alueen toiminnallisen suunnittelun ja ohjauksen.

Kaavatasojen rooleja tulisi samalla täsmentää niin, että asemakaava olisi nykyistä väljempi ja luonteeltaan visioivampi. Yksityiskohtainen kaupunkikuvallinen tarkastelu jäisi tehtäväksi rakennusluvan yhteydessä. Näin päivitystarpeet kaavatasolla vähenevät, mutta samalla hankekohtaiset ratkaisut voitaisiin aina tehdä tuoreimpaan tietoon ja tilanteeseen sovittaen.

Kaavoituksen kehittämisen yhteydessä on tärkeää säilyttää eri osapuolten näkemyksiä yhteensopittava menettely. Aito suunnitteluajallinen osallistaminen voidaan toteuttaa tulevaisuudessa entistä helpommin esimerkiksi paikkatietomalleja ja kokonaiskaupunkimalleja hyväksi käyttäen. Tällainen avoin suunnittelu lisää osallisten tietoa, vähentää valituksia ja nopeuttaa siten koko prosessia. Siirtyminen tietomalliin sallii myös erilaiset vaihtoehtojen tarkastelut sekä mahdollistaa suunnittelun vaiheittaisen etenemisen kytkemisen toteutukseen.

Luova suunnittelu koetaan lisäkuluna ja riskinä

Luovan suunnittelun esteet rakentamisessa ovat pitkälti samoja kuin muissakin alan vakiintuneita käytäntöjä haastavissa muutoksissa. Esimerkiksi kestävä rakentamisen kehittämiseen vaikuttavia osaluoteita ovat VTT:n selvityksen mukaan muun muassa kustannukset, riskit ja markkina-arvo, kysyntä ja omistajien rooli, tarjouspyyntö- ja hankintaprosessit, prosessivaiheet ja tehtävien aikataulutus, yhteistyö ja verkottuminen, tieto ja yhteinen kieli sekä integroitujen ratkaisujen saatavuus.

Rakennushankkeiden tarkastelussa keskitytään usein vain investointivaiheen kustannuksiin, sillä kustannuslaskennan keinot ovat kehittyneempiä ja laajemmin hyväksytyjä kuin erilaisten elinkaaren aikana syntyvien arvojen tai hyödyn määrittämiseen käytetyt työkalut. Lisäksi useimmat kiinteistöjen omistajat ja rakennusalan ammattilaiset pitävät normaalia laajempaa insinöörisuunnittelua sekä laadukasta arkkitehtuuria ja taidetta sisältävää rakentamista tavanomaista rakentamista kalliimpina. Korkeampia kustannuksia pidetäänkin usein suurimpana esteenä luovan suunnittelun käytön laajentamiselle.

Luovaa suunnittelua sisältäviä ratkaisuja on usein vaikea toteuttaa myös siksi, että tilaajat voivat olla haluttomia kantamaan niiden sisältämien uusien detaljien, teknologioiden, materiaalien ja prosessien mukanaan tuomia riskejä. Riskejä vältetään, sillä niiden toteutumisesta voi aiheutua aikatauluviiveitä ja käytännössä toimimattomia ratkaisuja. Uudet yhteistoiminnalliset hankinta- ja toteutusmallit, kuten allianssit, auttavat hallitsemaan ja jakamaan mahdollisia riskejä ja hyötyjä.

Näkyvän ja välittömän markkinahyödyn puute saattaa olla lopulta kuitenkin merkittävin syy sille, ettei luovien alojen osaamista hyödynnetä laajemmin rakennetun ympäristön suunnittelussa ja toteutuksessa.

Suunnittelupalveluiden hankinnassa painotettava laatua

Suunnittelutehtävästä ja hankkeen laajuudesta riippumatta voidaan luovan suunnittelun laadun ja hankkeiden onnistumisen välillä havaita vahva positiivinen yhteys. Suunnittelun vaikuttavuus ulottuu myös sellaisiin tekijöihin, joiden mittaaminen on vaikeaa ja siksi harvinaista. Tällaisia asioita voivat olla muun muassa käytettävyys tai estetiikka. Näiden tekijöiden synnyttämä arvo on kuitenkin oleellinen hankkeen onnistumista arvioitaessa.

Rakennushankkeissa tilaaja tyypillisesti hankkii suunnittelu- ja rakentamispalvelut erikseen kilpailuttamalla. Julkisella sektorilla asiantuntijapalvelujen hankintaa ohjaa laki julkisista hankinnoista.

Suunnittelupalveluiden hankinta on haasteellista, koska tarjousten perusteella voidaan vertailla lähinnä laadun syntyminen edellytyksiä, ei itse suunnittelun laatua.

Ongelmaksi on muodostunut se, että julkisissa tarjouskilpailuissa hinta painaa usein vaakakupissa enemmän kuin laatu.

Hankintalain mukaisissa kilpailutuksissa täytyy painottaa nykyistä huomattavasti enemmän laatu-tekijöitä kustannusten sijasta. Vertailujen helpottamiseksi on kehitetty työkaluja; esimerkiksi Arkkitehtitoimistojen Liitto ATL on julkaissut menetelmän rakennusalan suunnittelukilpailujen standardoidun hinta-laatusuhteen laskemiseksi. Tilaajien tulisi myös soveltaa hankintalakiä ennakkoluulottomasti hyödyntämällä sen mahdollistamia innovaatio-, kumppanuus- ja neuvottelumenettelyjä sekä suunnittelukilpailuja.

Tilaajina toimivien tiedoissa ja taidoissa voi olla puutteita luovien alojen suunnittelun hankinnan näkökulmasta. Tilaajien ja luovien alojen asiantuntijoiden vuoropuhelun helpottamiseksi hankkeissa on käytetty apuna taideasiantuntijoita, joilla on asiantuntemusta sekä rakentamisesta että kuvataiteesta. Erikoisasiantuntijoista on etua erityisesti aluehankkeissa, joiden elinkaari suunnittelusta toteutukseen voi kestää vuosia. Tilaajien ja suunnittelijoiden ohella taiteen rooliin rakennushankkeissa tulee sitouttaa myös urakoitsijat sekä rakennusten huollosta ja kunnossapidosta vastaavat toimijat.

KESTÄVÄN RAKENNETUN YMPÄRISTÖN VISIO

Luovan suunnittelun nykyistä laajempi hyödyntäminen vaatii muutosta toimialan nykyisiin toimintatavoihin. Tavoitteena on vakiinnuttaa Suomeen toimintakulttuuri, jossa maankäyttöä, asumista, liikennettä sekä palveluita ja elinkeinoja tarkastellaan saumattomana, sujuvaa arkea tukevana kokonaisuutena. Näin rakentamisen prosessi tuottaa enemmän kuin rakennuksia eli rakennusten ohella tilaratkaisuja ja koteja, jotka vastaavat käyttäjien toimin-

taa ja tarpeita.

Kestävän rakennetun ympäristön visio on paneelissa määritelty seuraavasti:

”Tulevaisuuden hankkeissa moniammatilliset tiimit luovat toimivaa ja elämyksellistä rakennettua ympäristöä. Kokonaisvaltaiset ratkaisut tuottavat käyttäjilleen sosiaalista, taloudellista ja kulttuurista lisäarvoa. Ratkaisut syntyvät käyttäjälähtöisesti, mutta niissä huomioidaan samalla elintapojen, arvojen ja kulttuurin muutokset kehittämällä innovatiivisia uusia ratkaisuja. Käyttäjälähtöisyyden myötä osallistaminen, palvelumuotoilu, konseptointi ja tulevaisuudentutkimus ovat tulleet rakennusallalle jäädäkseen. Alalle on syntynyt uusia tila- ja palvelumalleja, jotka perustuvat kierto- ja jakamistalouteen sekä hyödyntävät digitaalisia ratkaisuja.”

Luovaa suunnittelua ja taidetta rakennetussa ympäristössä voidaan edistää nykyistä paremmin, jos julkiset tilaajat näyttävät esimerkkiä omistajina ja rakennuttajina käynnistämällä keskittämishelmia ja laatimalla rakennetun ympäristön laatustrategioita. Ohjelmien avulla voidaan yhteisesti todeta luovan suunnittelun suuri merkitys kilpailukytekijänä. Tärkeitä yhteistyötahoja olisivat myös isot kiinteistönomistajat ja -kehittäjät sekä perustajaurakoitsijat.

Luovan suunnittelun vahvistamiseksi tarvitaan myös uusia ja toimivia konsepteja erityisesti korjausrakentamiseen ja pieniin hankkeisiin. Hankkeisiin tarvitaan toimijoita, joiden avulla asiakkaalle voidaan tarjota kokonaisvaltaista palvelua mukaan lukien hankintoihin liittyvä tuki tai palvelut sekä tietoa luovan suunnittelun hyödyistä.

TOIMENPITEET LUOVAN SUUNNITTELUN VAHVISTAMISEKSI RAKENTAMISESSA:

1. Loppukäyttäjien ja tilaajien tietoisuutta lisätään luovan suunnittelun vaikutuksista ja potentiaalisen kysynnän herättämiseksi. Tietoisuuden kasvattamisessa avainroolissa ovat edelläkävijätilaajat sekä onnistuneet esimerkit ja parhaat käytännöt.
2. Luova suunnittelu kytketään rakentamiseen hankkeen alusta lähtien.
3. Luovan suunnittelun hankintaosaamista parannetaan ohjeistuksella ja koulutuksella.
4. Luovan suunnittelun toteutus- ja rahoitusmallit sekä parhaat käytännöt saatetaan tiedoksi tilaajille alan aktiivisen tiedotustoiminnan avulla.
5. Suunnittelijoiden yhteistyötä kehitetään.
6. Luovien alojen asiantuntijoiden rakennushankkeita koskevien kompetensseja kehitetään esimerkiksi kehittämällä taideasiantuntijoiden koulutusta.

Insinöörisuunnittelu ja arkkitehtuuri **8**

Eri suunnittelualojen asiantuntijoilla ovat vakiintuneet, osin säädöksiin perustuvat roolit ja vastuut rakennushankkeissa. Suunnittelupalveluita on saatavissa markkinoilta monipuolisesti ja hyvin. Alan ongelmana on kuitenkin edullisen hinnan korostuminen palveluhankinnoissa. Laatutekijät huomioon otavien ja innovatiivisia ratkaisuja mahdollistavien hankintamenettelyjen käyttö on mahdollista, mutta toistaiseksi melko vähäistä.

Toimintaympäristön muutospainet heijastuvat myös suunnittelualojen osaamistarpeisiin. Alan osaamisen kehittäminen ei ole järjestelmällistä, ja suunnittelijoiden valmiudet esimerkiksi kestävän rakentamisen edellyttämien ratkaisujen tuottamiseen tai uuden teknologian hyödyntämiseen vaihtelevat. Alan opetuksen ja tutkimuksen laatuun kohdistuu suuria riskitekijöitä johtuen resurssien niukkuudesta.

Muotoilu ja taide **7+**

Muotoilun ja taiteen rakennushankkeelle tuottamia hyötyjä tunnetaan Suomessa toistaiseksi melko huonosti, eivätkä käytännöt niiden liittämiseksi osaksi rakennushankkeita ole vakiintuneita. Myös näihin osa-alueisiin osoitetut taloudelliset ja henkilöstöresurssit ovat niukkoja, joskin Taiteen edistämiskeskuksen ja Prosentti taiteelle -hankkeen tuilla esimerkiksi taidehankkeita on toteutettu aiempaa enemmän.

Palvelumuotoilun kysyntä on voimakkaassa kasvussa. Muotoilua ja taidetta käytetään tyypillisesti erikseen profiloituissa kohteissa ja alueilla vetovoima- ja erottuvuustekijänä.

Taideasiantuntijan ja aihepiirin konsulttien käyttö on todettu toimivaksi avuksi muotoilun ja taiteen nivomisessa osaksi hankkeita. Tosin kritiikkiä kohdistuu edelleen sekä luovien alojen asiantuntijatyöskentelyyn että itse suunnitelmien ja teosten vaihtelevaan laatuun. Toisaalta yksityisillä tilaajilla on melko vähän kokemusta ja osaamista varsinkin taiteen hankintaan liittyen.

Vaatimukset ja toimenpidesuosituksset:

RAKENTAMISEN PROSESSIA MUUTETTAVA

- » Asettamalla prosessin päämääräksi kestävä rakennettu ympäristö.
- » Nostamalla käyttäjä keskiöön.
- » Lisäämällä monialaista yhteistyötä eri osapuolten kesken.
- » Palkitsemalla rohkeudesta ja innovatiivisuudesta.
- » Hyödyntämällä uutta teknologiaa ja digitaalisia ratkaisuja.
- » Tehostamalla suunnittelijoiden tiimityötä ja kompetenssia luovasta suunnittelusta.
- » Uudistamalla luovien alojen suunnittelijoiden koulutussisältöjä.

YHDYSKUNTA- JA KAUPUNKISUUNNITTELUA SEKÄ RAKENTAMISEN OHJAUSTA KETTERÖITETTÄVÄ

- » Kehittämällä maankäytön suunnittelua koskevaa lainsäädäntöä muun muassa eriyttämällä maankäyttö- ja rakennuslain eri osiot toisistaan.
- » Siirtymällä mahdollistavaan kaavoitukseen ja täsmentämällä eri kaavatasojen rooleja ja sisältöjä.
- » Ottamalla tietomallit käyttöön maankäytön suunnittelussa.
- » Kokoamalla kaupunkisuunnittelun vastuualueelle arkkitehtuuri-, muotoilu- ja taidepalveluiden hankintaan tarvittava kokonaisnäkemys ja osaaminen.

LUOVAN SUUNNITTELUN ROOLIA RAKENNUSHANKKEISSA VAHVISTETTAVA

- » Nostamalla asiakkaiden ja rakennusten käyttäjien ymmärrystä luovien alojen tuottamista hyödyistä rakennushankkeille.
- » Ottamalla luova suunnittelu kiinteäksi osaksi hankeprosessia poistamalla tehtävien ja toimijoiden välistä siiloutumista.
- » Korostamalla luovan suunnittelun merkitystä ratkaistaessa muutosilmiöiden tuomia uusia haasteita.
- » Lisäämällä tilaajien, urakoitsijoiden sekä kiinteistöjen käytöstä, kunnossapidosta ja korjaamisesta vastaavien tahojen tietoisuutta luovan suunnittelun hankkimisesta.
- » Painottamalla hankinnoissa laatua.
- » Hyödyntämällä hankintalain sisältämiä mahdollisuuksia innovatiivisiin hankintoihin, neuvottelumenettelyihin ja suunnittelukilpailuihin.
- » Edellyttämällä taiteen käyttöä kaikissa julkisissa rakennushankkeissa käsittäen laajasti eri taiteen muotoja visuaalisesta taiteesta kulttuuripalveluihin.